De blijdschap sloeg

Op 11 april zendt de NOS een registratie uit van de herdenking van de bevrijding van Kamp Westerbork. Kampoverlevende Virry de Vries Robles is daarin een van de sprekers.

TEKST: BRAM DE GRAAF BEELD: HC KAMP WESTERBORK, SHUTTERSTOCK

"We hoorden gerommel in de verte, zagen een stofwolk", vertelt Virry de Vries Robles (88). "De Duitsers waren een dag eerder vertrokken, maar we durfden het kamp nog niet uit. Opeens zagen we uit die stofwolk tanks en soldaten tevoorschijn komen. We zijn erheen gerend en op de tanks geklommen. Zo zijn we het kamp binnengereden."

Grote nasleep

Virry is een van de bijna negenhonderd gevangenen die op 12 april 1945 getuige waren van de bevrijding van Kamp Westerbork door de Canadezen. Eens in de vijf jaar wordt daar door Herinneringscentrum Kamp Westerbork uitgebreid bij stil gestaan, maar in 2020 werd de herdenking vanwege covid-19 twee keer uitgesteld. Daarom vindt die dit jaar plaats. Nog steeds zonder publiek, maar wel met drie ooggetuigen die het kamp overleefden. "Gezien hun leeftijd is het misschien wel de laatste keer dat ze erbij kunnen zijn", zegt Bas Kortholt van het Herinneringscentrum. "Overal in Nederland wordt de bevrijding 'gevierd', maar wij noemen het 'herdenken'. Want veel kampoverlevenden hadden niets te vieren. Eenmaal terug in hun woonplaats kwamen ze erachter dat hun huizen waren ingenomen en dat ze hun weggevoerde familieleden nooit meer zouden zien. De blijdschap sloeg om in groot verdriet. De nasleep was enorm."

Vrij zijn

Virry weet er alles van. Met haar Amsterdamse familie belandde ze eind 1943 in Westerbork. Het kamp was op 1 juli 1942 door de Duitse bezetters in gebruik genomen als doorvoerkamp voor Joden, Sinti en Roma. Wekelijks vertrok er een trein naar de 'werkkampen' in het oosten met namen als Auschwitz en Sobibor; vrijwel iedereen werd na aankomst daar door de nazi's vermoord. Omdat Virry's vader als arts in Amsterdam was gebleven, hoefden zij niet op transport. De kampcommandant wilde alleen het complete gezin op de trein. Om die reden bleven ze ook bij de ontruiming van het kamp in september 1944 in Westerbork achter. Vanwege de spoorwegstaking vonden er daarna geen transporten uit het kamp meer plaats. Hoewel ze nog maar twaalf was, besefte Virry goed wat 'vrij zijn' betekende toen ze

Herdenking Bevrijding Kamp Westerbork | zondag | 10.50 | NOS | NPO 1

om in verdriet

met de Canadezen het kamp binnenreed. “Zeventien maanden lang had ik geen enkele privacy gekend en eigen bezit gehad. Nooit wist ik wat er in de volgende vijf minuten met me ging gebeuren, er was geen enkele duidelijkheid over de toekomst.”

Zware periode

Omdat Amsterdam nog niet was bevrijd, moest Virry in Westerbork blijven. Enkele Canadese soldaten bleven achter als bewaking. Ze werd verliefd op een van hen, voor zover je daar op die leeftijd van kunt spreken. “Een jonge vent. Ik had al die maanden alleen met medegevangenen gesproken en nu kon ik eindelijk weer eens praten met iemand die ik niet kende.” De soldaat kwam dagelijks bij hen koffiedrinken en appeltaart eten. “Mijn moeder kon goed bakken. Hij leerde mij mijn eerste Engelse woordjes.” Eenmaal terug in Amsterdam brak een zware periode aan. Hun huis waren ze kwijt en ze trokken bij familie in. Virry voelde zich aan haar lot overgelaten, zeker op school. “Ik was graag arts geworden, net als mijn vader. Maar medicijnen studeren zat er dankzij de nazi’s niet meer in; zij vonden dat Joden niet naar school hoefden.”

Hoewel ze daardoor maar drie jaar lagere school had gehad, begon ze vanwege haar leeftijd aan het gymnasium. “Maar ik kon alleen optellen en aftrekken en wist niet eens wat een werkwoord was. Wiskunde en vertalen werden niets. Maar alle anderen konden wel meekomen, dus vroeg ik me af: ben ik zo stom? Niemand stak een vinger uit. Ik heb het drie jaar volgehouden, nog een wonder op zich. Het gevoel dat ik niets kon, heb ik lang met me meegedragen.”

Niets veranderd

Op latere leeftijd ging Virry in therapie, waardoor ze weer zelfvertrouwen kreeg. Met de nodige opleidingen slaagde ze erin tweedelijnshulpverlener te worden en gezinstherapeut bij het Riagg. “Iedereen die, zoals ik, de oorlog heeft meegemaakt, raakt de herinneringen aan discriminatie en vervolging nooit meer kwijt. Maar je leert ermee te leven. En je kunt er gebruik van maken, door daarmee anderen te leren zichzelf te ontwikkelen en hen respect voor elkaar bij te brengen.”

Het is ook de reden dat ze sinds twintig jaar verbonden is aan het Landelijk Steunpunt Gastsprekers. “Niemand die na 1945 is geboren, kan zich voorstellen hoe het was. Ik vertel aan iedereen die het wil horen wat racisme en oorlog met je kunnen doen. Helaas leren mensen niet, want eigenlijk is er in de wereld niets veranderd. Ook in Nederland niet. Wij kwamen terug uit het kamp en werden net zo behandeld als de vluchtelingen van vandaag. Daarom wil ik zo gauw mogelijk weer aan de slag om mijn verhaal te doen. Want dat vind ik misschien nog het ergste van deze coronatijd: dat ik die boodschap niet kan doorgeven.”

Herdenking Bevrijding Kamp Westerbork | zondag | 19.20 | NOS | NPO 2